

ПРО ПОРТРЕТИ МОВНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Статтю присвячено проблемі ідентифікації типу української мовної особистості через аналіз її мовної компетенції, яка може суттєво варіювати під впливом таких чинників, як явище інтерференції в ситуації білінгвізму, співіснування різних мовних реєстрів, які забезпечують повноцінне функціонування природної мови, а також явище глобалізації, яке викликає значне поширення англіцизмів в українській мові.

Ключові слова: мовна особистість, мовна компетенція, інтерференція, українсько-російський суржик, російсько-український суржик, професійний жаргон, молодіжний жаргон, глобалізація.

Для будь-якої країни є важливим аналіз її поточної мовної ситуації. Дуже актуальними є такі спостереження і для України, особливо враховуючи численні утиски та поневіряння, що їх зазнала українська мова впродовж усього історичного розвитку, нашу поточну як мінімум двомовність і той непростий, напружений стан, в якому зараз перебуває наша країна.

Для усвідомлення стану мовної ситуації в Україні дуже важливим є аналіз мовної компетенції її громадян. Взагалі схильність до певного типу мовлення нормативно діагностує відповідний тип мовних особистостей.

В оптимальних випадках батьки чи певні соціальні інституції опікуються тим, щоб дитина з перших років була зорієнтована на поступове опанування саме літературної форми своєї першої мови — української чи російської. За таких умов у цьому поступовому процесі мають бути відсутні небажані проміжні стадії, які могли б його уповільнити чи навіть стати перешкодою для його нормальному розвитку. На жаль, таких небажаних стадій не завжди вдається уникнути, а для деякого вони стають «стартовою позицією», з якої не кожному таланить вивільнитися.

Інерція потужного інтерферентного впливу російської мови як і раніше спричиняється до різноманітних типів відхилень від норм української мови. Як добре відомо, серед усіх відхилень визначальне місце посідає українсько-російський суржик. Коли ми чуємо висловлення на кшталт *Якщо ви хочете успіти, то робіть це бистріше!*, то одразу розуміємо, що це українсько-російське суржикове просторіччя [3], яке однозначно діагностує соціальний тип мовця з недостатнім культурно-освітнім рівнем, з першою українською мовою, яку він не зумів піднести до рівня її літературної форми.

Суржик особливо потужно панує на лексичному рівні, спричиняючись до створення адаптованих українською мовою некодифікованих, тобто таких, які не існують в українській мові, гібридних форм, сформованих на основі російських лексем. Відмінною рисою суржика є частотне вживання таких некодифікованих форм замість нормативних українських номінацій, які належать до елементів загальнозживаної лексики:

Це таке добре вино, що конопля оддыхає;

*Ти що, **странна**? Він не **согласився**;*

*Нехай **покушає**! Він **плохо** себе **чувствує**, а там зовсім немає **врачів**;*

*Не **обращайте** **вніманія**!*

*Погода знову **спортилась**, **нельотна**;*

*Суржик — це **сплошне іздевательство** над українською мовою;*

*Абоненти **совітуються**, як платити за газ;*

*Вона себе **прекрасно** **чувствує**;*

*Я ваше радіо слухаю з **самого** **начала**; Як тільки **сім** **часов**, так одразу **включаю**;*

*Мої батьки дуже багато працювали на різних **производствах**;*

Явище суржика, так само як і суто українського просторіччя, засвідчує недостатнє, неадекватне володіння активною формою української літературної мови. Вживання форм на зразок *оддыхає, странна, согласився, плохо, чувствує, врачі, вніманіє, совітуються, производство* тощо зовсім не означає, що носієві суржика невідомі адекватні українські відповідники *відпочиває, дивна, погодився, погано, почуває, лікарі, увага, радяться, виробництво* і под. Якщо він почує ці слова у чиємусь мовленні або натрапить на них у тексті, то чудово зрозуміє

міє їхнє значення. Проблема полягає в тому, що через брак належного культурно-освітнього рівня ці лексеми не актуалізовані, не активізовані в його повсякденному лексиконі, що й спричиняється до відсутності автоматизму вживання адекватних кодифікованих форм у його мовленні чи текстотворенні. Він виявляється нездатним аз потреби активізувати їх самостійно, без «підказки», тобто без зовнішнього втручання — почутого правильного мовлення або сприймання кодифікованого тексту.

На жаль, суржик виявляє себе не лише на суто побутовому рівні, але й у текстах, промовах більш високого штибу, які висвітлюють політичні, економічні, мистецькі та інші аспекти життя держави. Аналіз текстової продукції наших друкованих ЗМІ, радіо- та телефіру, виступів народних депутатів також змушує констатувати численні мовні помилки як у прикладах на зразок:

*Давайте не позорити Україну!; Можна буде задавати **вопроси** у другій частині передачі; Гроші на спорт у нас є, треба **не воровати** і все; Щось вони **не доработали**; Що це за **панічеський** настрій! Це **глупість**!; Ми повинні **обезвредити** цю міну!; Неймовірною подією стала поява нових **сторонників** Тимошенко; Цих правил має дотримуватися **люба** держава, **Діабет** у нас **молодіє**; **Всі сидячі** в цьому залі (йдеться, на жаль, про зал Верховної Ради)*

Іншою поширеною помилкою є вживання неправильних відмінків підпорядкованих іменникових форм — пор. *Хочу повідомити **вас**...* (тут — вживання родового відмінка замість давального).

Виявляючи подібні вислови, можна часто встановити той ідіом, з якого розвинувся нинішній стан українськомовної компетенції мовця. Навіть деякі офіційні виступи Віктора Ющенка засвідчують, що попереднім станом його поточної форми літературної мови була українська розмовно-побутова мова, в якій трапляються нечисленні вкраплення українсько-російських суржикізмів, жаргонізмів та елементів питоמו українського просторіччя:

*Це перший **признак** президентської влади; Це перший **признак** парламентської держави, коли в **їх**... **Звізди** будуть падать тобі на плечі кожний рік... От і вся **шкатулка** розкривається; **Оказується**, ніхто за них не голосував; Він **робе** висновок...; Такий прокурор **про-***

віре ці сили? Ні, не **провіре**; Правоохоронці ніколи не **провірять** їх; Це той прем'єр-міністр, який **выводе** країну? Верхня палата може **провірити** нижню; У двопалатному парламенті верхня палата, вибачте, **шманає** нижню; Генпрокурор **шманає** весь парламент; Кримінальний світ... Мені **приходиться** весь цей жаргон вивчати, цю феню... Тепер треба дати відповіді на питання, які **поступили**...

Натомість із виступів Юлії Тимошенко видно, що попереднім станом її української мовної компетенції була російська. Це засвідчують хай і рідкісні вживання фонетично адаптованих російських лексем: **Всі заключення** венеційської комісії будуть взяті до уваги; Ці газові родовища були **розхищені** Фірташем і Львовчкіним.

Принципово інший тип мовної компетенції ілюструють висловлення на зразок:

В этой акции приняли участие мужчины той же вековой категории;

*Всем показалось, что это какая-то **зрада**;*

*Вы отказываете людям, которые за вас проголосовали, от светлого **майбутнього**!*

*Некоторые программы **сертифковано**;*

*Сейчас этой **Рады немає**;*

*Сейчас у нас больше внимания на разные **подии** в Донбассе;*

*У них уже шесть суток продолжается **голодование**;*

*Мы все **разом** — это Украина;*

*Земли с плохой **придатностью** к земледелию;*

*Российское посольство окружено высоким **парканом**;*

*Мы будем **притягивать** к ответственности людей, которые нарушают правопорядок (Хатия Декануидзе);*

*Это мышинное общество **деградировало вицентт**;*

*Мы ждём ответа **уряду** Канады о безвизовом режиме;*

*Они будут **обгрунтовано давати видповідь**;*

*Он нарушал **госпóдарский** кодекс, все **постановы** банка;*

Як бачимо, це вже випадки не українсько-російського, а російсько-українського суржику від мовців, які добре володіють російською мовою, але враховуючи специфіку спілкування (наприклад — українськомовного слухача-адресата) вони намагаються посильно

підлаштуватися до умов комунікативної ситуації. За інших обставин вони зазвичай використовують російську мову.

Як відомо, один із важливих принципів функціонування природної мови полягає в одночасному співіснуванні в ній різних стилів (регістрів), тобто передбачає здатність мовця варіювати різні її реєстри залежно від типу спілкування, його обставин і насамперед від характеру його адресата. Як справедливо зазначає Л.П. Крисін [1], вільне володіння різновидами мови, зокрема книжною та розмовною, є нормальним, природним явищем. І наводить у зв'язку з цим вислів відомого французького мовознавця Ж. Вандрієса: «Людина, яка говорить так, як пише, справляє враження ненормальної» [4, с. 326].

Отже, повноцінне володіння мовою обов'язково передбачає, що в активному словниковому запасі мовця мають одночасно співіснувати кілька лексиконів, в яких те саме поняття може позначатися по-різному. І на відміну від прикладів, розглянутих раніше, кожне з цих позначень є, так би мовити, доречним, кодифікованим. Таким чином, можна говорити про міжстильову (міжрегістрову) синонімію.

Диференціація стилів насамперед пов'язана з різним усвідомленням соціальних ролей мовця і слухача. У більшості функціональних різновидів літературної форми мови діє настанова ввічливості до співрозмовника чи потенційного адресата тексту (особливо якщо цей адресат є незнайомим мовцеві). Ця повага до адресата виявляє себе у вживанні відповідно підібраних лексичних одиниць та виразів.

Натомість розмовно-побутовий стиль — це реєстр мовлення, яке адресоване людям, яких мовець вважає близькими до себе незалежно від їхнього віку чи професії, яких він сприймає «рівними» собі і тому почуває себе з ними вільно і розкуто.

Різноманітні професійні жаргони природно розглядати як розмовно-побутові варіанти субмов, які розмежовують у межах науково-технічного функціонального стилю літературної форми мови — наприклад, субмов математики, електроніки, кібернетики, медицини тощо. Таким чином, професійні жаргони — це мовні підсистеми, якими користуються представники тієї чи іншої професійної галузі за розкутих обставин, обговорюючи проблеми та ситуації, пов'язані з їхньою професійною діяльністю.

Те саме здебільшого стосується і молодіжного жаргону, з тією різницею, що в цьому випадку «контингент» адресатів суттєво ширшає і може залучати багатьох людей від 14 до ...30, що їх мовець кваліфікує як своїх (приблизних) однолітків і відтак зараховує до свого кола — середовища, з яким мовець сам себе ототожнює, і якому притаманне усвідомлення своєї «вищості», привілейованості порівняно з іншими віковими категоріями. Отже, у молодіжному жаргоні, як це переконливо засвідчують дані словника [2], об'єктом альтернативного позначення з багатою синонімією стають великі прошарки нейтральної лексики, співвіднесені насамперед з такими поняттями, як алкоголізм, секс, наркоманія, гроші, злочинний світ, розумові здібності, рівень психічного здоров'я, позитивна чи негативна оцінка тощо.

Звичайно, зміна реєстру зовсім не означає повної зміни мови. Адже різні реєстри співіснують у межах тієї самої мови, утворюючи різні її підсистеми, Диференціація стилів виникає за рахунок того, що різні реєстри передбачають зміну позначення різних шарів лексики. В різностильових текстах по-різному позначають лише деякі поняття на тлі вживання більшості лексем певної мови, які є спільними для всіх стилів. Наприклад, основою професійного жаргону є вживання «знижених» елементів, які слугують альтернативними (розмовними) позначеннями спеціальних термінів та понять, на яких базується відповідна вузькопрофесійна науково-технічна галузь.

Наприклад, іменник *дисертація* є цілком вживаним як у звичайному та загально-науковому дискурсі, так і в його «підвищеному» суто книжному варіанті. Натомість словосполучення *дисертаційне дослідження* є доречним лише в книжній формі — наприклад у відгуку опонента чи висновку Спеціалізованої Вченої ради. А от скорочену форму *дисер*, яка співвідноситься з тим самим референтом, можуть уживати лише в жаргонному мовленні.

Жаргонно-професійним відповідником терміна *системний адміністратор (бази даних)* є цілісно оформлене скорочення *сисадмін*. А елементу функціональної субмови програмування *меню (програмного забезпечення)* відповідає професійно-жаргонна форма *менюшка*. Як бачимо, в цьому випадку суфікс *-к*, змінюючи середній рід твірного іменника на жіночий, одночасно зумовлює і зниження реєстру,

до якого належить похідна форма. Ці приклади демонструють досить прості, достатньо «прозорі» види співвідношень між твірними формами загальноновживаних чи «професійних» лексичних одиниць та їхніми похідними реєстровими відповідниками. Багато похідних відповідників пов'язані з оперуванням запозиченими термінами.

Якщо значення англійського терміна можна адекватно перекласти не як окрему дефініцію, а через українське слово чи просте словосполучення, то цей український відповідник нормально функціонує, якщо позначуване ним поняття і раніше активно використовувалося у науково-технічному функціональному стилі певної галузевої субмови. В таких випадках на базі іноземного терміна часто формуються жаргонні відповідники нейтральної української одиниці. Так, в комп'ютерній галузі термін *програмне забезпечення* співвідноситься з жаргонним *софт* (скорочення від англ. (*software*)), *встановлювати контакт* — з жаргонним *коннектитися* (з англ. *to connect*). Аналогічним чином про зупинку в роботі програми на жаргоні говорять, що *програма стопиться* (від англ. *to stop*), а замість літературного виразу *замінити один файл іншим* вживають жаргонне дієслово *оверрайтити* (з англ. *overwrite* — «записати поверх чогось»). Жаргонним відповідником термінологічного усталеного словосполучення *серійний номер є сіріал номер* (порівн. англ. *serial number*), а про вибір чогось наздогад (навмання) говорять як про *вибір рендомним чином* (з англ. *random*). *Зламати програмне забезпечення* в жаргоні позначається як *крекнути* (порівн. англ. *crack* «зламати»).

Незрівнянно непрозорішими є співвідношення між загальноновживаними чи термінологічними лексичними одиницями та їхніми похідними відповідниками з молодіжного жаргону, яким молодь активно користується за розкутих, невимушених обставин:

Він в цьому трохи **шарить** (тобто «трохи знається на цьому»);

Ця тема його трохи **гнобить**;

Частина **френдів** пише, що жити стало краще; **Зафрендити**;

Ви на нас **гоните**, а ми на вас;

Недавно картинку **фёрсили** в Інтернеті;

Они нам **втирают** про ...

Это не **прокатит**

*Десять голов и девять ассистов;
Все буде рок-н-ролл;
Тільки футбол, тільки хардкор!*

Слід зауважити, що молодіжний жаргон, який завжди існував, так би мовити, «сам по собі», на сучасному етапі зазнає шаленого впливу комп'ютеризації, насамперед Інтернету. Але важливо усвідомлювати суттєву різницю між молодіжним жаргоном, який уособлює мовлення молодих користувачів Інтернету, і професійним жаргоном фахівців з ІТ-технологій. Порівн., наприклад, вираз *чесати Клаву* — «набирати щось на клавіатурі комп'ютера» і *Аська* — «програма АСQ». В першому випадку обігрується фонетична схожість слова *клавіатура* з жіночим іменем *Клава* (з урахуванням того, що обидва іменники — жіночого роду), а швидке натискання кнопок, розташованих в різних місцях клавіатури, викликає дивну асоціацію з розчісуванням жіночого волосся. В другому випадку похідна форма зумовлена звуковою асоціацією фонетичної транскрипції терміна АСQ [ай-сі-к'ю] з жіночим іменем *Аська*.

Порівн., з іншого боку, професійний жаргонний вислів *Я открыл гроб, а там мать умерла*, який насправді означає «Я відкрив системний блок і виявилось, що згоріла материнська плата».

У цьому контексті слід особливо наголосити на принциповій різниці між жаргоном як сленговим утворенням та просторіччям, розмовною мовою, зокрема і суржиковою. Як ми бачили, основою, джерелом просторіччя, яке, власне, і відрізняє його від інших підсистем, є слова **неправильного** слововжитку, які віддзеркалюють недостатній освітньо-культурний рівень носіїв просторіччя. Натомість жаргонні чи сленгові лексичні одиниці — це результат своєрідної «творчості» мовців, які цілком володіють їхніми нейтральними чи літературними відповідниками. В цих одиницях, штучно створених у межах певної вузької групи, закладено думку, елементи гри, творчого пошуку, дію аналогії, метафори і тощо. І якою б непередбачуваною, вигадливою не була б вмотивованість похідної одиниці з відповідною їй твірною, для користувачів певного вузького сленгового регістру ця вмотивованість завжди є очевидною, зрозумілою.

Як було зазначено, кожне вживання елемента професійного чи молодіжного жаргону є синкретичним засобом вираження значень двох

типів — денотативного значення, що вказує на певний об'єкт, особу чи типову ситуацію, і значення, яке відбиває специфіку мовного регістру — вид відносин між мовцем і слухачем, те, як саме вибудовує мовець характер своїх стосунків з адресатом впродовж мовленнєвого акту.

Так, професійні жаргонні слова *дисер*, *менюшка*, *сисадмін* вказують на чиюсь написану чи не написану дисертацію, меню програмного забезпечення, системного адміністратора і одночасно відбивають узагальнене значення на зразок: «ми говоримо з тобою, не дотримуючись правил відповідної фахової функціональної субмови — адже ми і так добре розуміємо одне одного, бо обидва належимо до того самого вузького професійного кола».

Аналогічним чином вислови на зразок *Аська*, *чесати Клаву*, *пепсі-колка*, *підколотити косяк*, *офігеніє*, вказуючи відповідно на програму АСQ, набирання на клавіатурі комп'ютера, дівчину-тинеїджера, згортання сигарети з марихуаною чи велике подивування чимось, одночасно містять значення на кшталт «ми говоримо з тобою як свої люди, без зайвої ввічливості — в ній немає потреби, оскільки і так чудово розуміємо і поважаємо одне одного, адже належимо до спільного «високообраного» кола — молоді».

Разом з тим слід наголосити, що існують і такі жаргонні елементи, які не мають жодного денотативного значення і відбивають **лише** специфіку обраного мовцем мовного регістру. Зокрема, в молодіжному жаргоні таку обмежену функцію виконують лексеми на зразок *коротше* та *тіпа*: *А знаєш, у мене на Либідській, **коротше**, є подружка; **Коротше**, познайомтесь; Там були, **коротше**, одні пепсіколки і не було кого кадрити*. Цей елемент, який є надзвичайно частотним у молодіжному мовленні, практично ніколи не вживається у значенні «коротше кажучи», а просто слугує маркером, що повсякчас підтверджує незмінність того регістру спілкування, в якому розмова точилася раніше. Таку саму роль виконує і іменник *тіпа*, який в цій функції завжди вживають тільки в родовому відмінку однини: *Ти, що, хочеш його купити? — Ну **тіпа** так...; А вона каже **тіпа**: Давай закадримо цього лоха...*

Як відомо, на сучасному зрізі історичного розвитку суспільства маємо перейти через надзвичайно важке випробування — чергову ак-

тивізацію процесів глобалізації у всіх сферах життя. Ця глобалізація набагато масштабніша від попередніх — вона накрила не лише матеріальний вимір життя, а й активно втручається у світ духовний... Призупинити чи відвернути цей процес не вдасться, адже глобалізація є проблемою не локальною, а всесвітньою. Здобувши незалежність, Україна опинилася в такому самому становищі, що й інші незалежні країни, які зазнають потужного економічного та інформаційного впливу провідних, найбільш авторитетних країн — передусім США. Цей вплив виявляє себе насамперед у впровадженні функціонування принципово нових економічних засад, суцільній комп'ютеризації, поширенні новітніх прогресивних технологій, застосуванні нових винаходів та побутових приладів, які значно полегшують повсякденне життя, поступово змінюючи його на краще, комфортніше (хоча поки що не для всіх).

Відтак до нашої мови увірвалася злива слів і словосполучень на позначення абсолютно нових і для багатьох не завжди зрозумілих понять: *маркетинг, менеджмент, мерчандайзинг, офшори, дилер, провайдер, роумінг, коучинг, овердрафтне кредитування, прайс-лист, смарт-карти, стоковий магазин, грант, аплікант, дистриб'ютер, саїт, брифінг, софтвер, онлайн...*

Основним механізмом виникнення нових назв є запозичення. Такий принцип мовної адаптації є дуже поширеним, хоча, як відомо, існує й інший спосіб — калькування.

Слід особливо наголосити, що механізм утворення нових англійзованих назв є практично тим самим, що і спосіб формування «гібридних» форм українсько-російського суржику на зразок *увірений, наравиться, із'ять, понімати, вкусний, остальні, совершенно, наверно...* Різниця лише в тому, що в першому випадку «українізуються» не російські, а англійські основи, пряме значення яких для багатьох носіїв української (чи російської) мови часто залишається невідомим. А у випадку суржику українською мовою адаптуються такі російські основи, значення яких є загальновідомим. Тим часом адаптовані нашою мовою англійські та інші чужомовні слова легко здобувають статус нормативних кодифікованих утворень української мови і входять до складу лексики, яка належить до однієї з форм літературної мови.

Це відбувається саме тому, що, на відміну від суржикових форм, які різко контрастують з питомо українськими кодифікованими лексемами на зразок *впевнений, подобається, вилучити, розуміти, решта, зовсім (абсолютно), мабуть...*, відповідним новотворам чужомовного походження немає з чим контрастувати і, отже, конкурувати — адже українська мова раніше не встигла виробити власних (українських) назв для позначуваних ними нових (для нас) реалій.

Багато запозичень мають суто термінологічний статус і їхнє значення розкривається у спеціальних дефініціях, відомих переважно фахівцям з певної галузі.

У цьому контексті хотілося б звернути увагу на ще одне явище в дуже строкатій сучасній мовній реальності України, яке навряд чи можна вважати позитивним, і яке стрімко набуває дедалі більшого поширення в урбаністичній літературній формі як української, так і російської мови. Щодалі частіше можна почути висловлювання на зразок:

*Як **ангрейдити інфраструктуру**? О перспективе **ангрейда** человеческого мозга;*

*Для любителів **хенд-мейду**;*

*Теперь **копы** работают во всех крупных городах Украины;*

*Це дуже високий **левел** гри; Ми зробили варіант у три **левела**;*

*Відбулася велика кількість **івентів** підготовки до Гоголь-фесту;*

*Маятник хитнеться у протилежний бік, і люди знову захочуть **інтертейнмента**; Я смотрю журналистов, которые занимаются **интертейнментом**;*

*Кількість **байєрів** різко зростає; Чи є повні **варанти**?*

***Стрит-барбер** (реклама перукаря);*

*Це був дуже цікавий **перформенс**;*

*Коли будемо мати хороші **кейси** вдалого подання петицій? Фільм «Поводир» — один з наших найбільш успішних **кейсів**; Ни один чужой **кейс** в Украине не сработал;*

*Це був дуже цікавий **експірієнс**;*

*Україна була в **прайориті** країн, що займаються піратством; Вона входить в **прайориті-лист**;*

*Це пісня про внутрішній **іскейн**; Захід відбувається **опен-ейр**;*

*Це треба якось **сенарувати**; Вони не будуть це **толерувати**;*

У нас получился **баттл** на самом високом уровне! Они устроили **настоящий баттл!**

Мейнстримівська проза;

Інтелектуальний **сабстенс** (*substance*);

Треба намагатися працювати **ез южуал** (*as usual*);

Освіта — це **намбер ван!** (*number one*);

Ванбедрумная квартира (*one bed flat*)

Там є речі більш **софістিকেйтид**, ніж в звичайних магазинах;

В мене свої внутрішні **челенджи**; Це цікавий **челендж** і так далі...

Перше, що спадає на думку — це типове мовлення наших діаспоритів в Америці чи Канаді, які вживають гібридні українсько-англійські форми, що походять з домінантної англійської, яка має державний статус в країнах, що надали їм притулок. Але тут насправді йдеться не про діаспоритів, а про мовців, що є громадянами України. Вони користуються гібридними формами, джерелом яких є мова, що аж ніяк не є у нас державною, яка навіть не є протилежним членом білінгвальної мовної пари як російська. Вони надають перевагу вживанню форм, що походять з мови, яка є для нас іноземною і потребує спеціального вивчення! Отже, джерелом такого мовлення є вже не білінгвізм, а дистантний вплив! Це було б виправдано, коли б ці форми позначали поняття, реалії, яких у нас раніше не було і які увійшли до нашого життя, до нашого вжитку внаслідок глобалізації. Але натомість ці елементи вживають на позначення понять, які мають в українській мові чіткі питомі відповідники: *апгрейдити* — *вдосконалити*; *левел* — *рівень*; *івент* — *подія*; *кейс* — *випадок*, *прецедент*; *інтертейнмент* — *розвага*; *варранти* — *гарантії*; *байєр* — *покупець*; *експірієнс* — *досвід*; *іскейн* — *втеча*; *ез южуал* — *як завжди*, *толерувати* — *нормально ставитись*; *софістিকেйти* — *вишуканий*, *челлендж* — *виклик*... Причому такі висловлення засвідчують досить високий культуро-освітній рівень мовців, які достатньо володіють як українською, російською, так і англійською як іноземною... І те, що в кожному разі вони надають перевагу елементам чужомовного походження, свідчить про автоматизм вживання саме цих форм, тобто їм легше скористатися англізованою гібридною формою, ніж безумовно відомою їм питомо українською. Такий стиль мовлення особливо притаманний деяким представникам

інтелігенції, різноманітних бізнесових структур, працівникам медіасфери, діячам шоу-бізнесу тощо.

Що це, черговий вияв одвічної меншовартості на користь уже не російської, а англійської мови, яку відповідні мовці вважають більш престижною? Тут є над чим замислитись.

Як вже було зазначено, носії суржикового просторіччя як мінімум розуміють значення одиниць літературної форми своєї рідної мови, суржиковими відповідниками яких вони активно користуються у своєму мовленні. Відсутність автоматизму вживання адекватних кодифікованих форм у їхньому мовленні чи текстотворенні зумовлена недостатнім культурно-освітнім рівнем. Натомість розглядуваний тут тип «глобалізованого» мовлення, пересипаного елементами, що походять з іноземної мови, буде для них просто незрозумілим. Це явище трохи нагадує мовні стратегії, що ними 150 чи 200 років тому користувалися дворяни, які спілкувалися між собою французькою мовою, а російську чи українську вживали лише звертаючись до челяді. Але тепер інші часи і наведені приклади лунають у численних інтерв'ю, які транслюються на всю Україну. Як видається, подібні мовні явища сприятимуть не стільки консолідації українського суспільства, скільки його подальшому розшаруванню.

Чи можна змусити такі явища працювати на досягнення власних і національних інтересів? Як зробити так, щоб ці процеси не стояли на перешкоді прагненню українців зберегти свою культуру, віру, свою історію та мову?

Для того, щоб хоча б частково протистояти такому потужному впливу потрібен зовсім інший рівень національної самосвідомості, який крім того має спиратися на потужну підтримку з боку урядових органів. Один з прикладів ефективних пуристичних заходів можна знайти, зокрема, в чеській мові, де замість слова *computer* вживають питомий іменник *pochítač* «обчислювач». А у французькій мові його називають *l'ordinateur*. В польській мові файл зветься *plik* (*Plik się nie odkrywa* — Файл не відкривається).

Особливо активний опір англіцизмам чинить французька мова. І це можна зрозуміти — адже менше як 200 років тому саме вона мала найпрестижніший статус у світі і в списку мов міжнародного

спілкування посідала перше місце. І тільки в другій половині XIX ст. французька поступилася англійській. У Франції англійською не розмовляють принципово, бо французькі закони вимагають поваги до своєї мови. Якщо держслужбовець по телебаченню чи радіо вжив десь англійське слово, то може заплатити штраф близько 2 тисяч євро за засмічення національної мови. Французький уряд і сьогодні вдосконалює закони підтримки національної мови.

Отже, як би ми не оцінювали подібні явища надмірного, необґрунтованого вживання форм чужомовного походження замість їхніх питомих українських відповідників, треба змусити їх працювати на досягнення власних і національних інтересів. Ці процеси не повинні стояти на перешкоді прагненню українців зберегти свою культуру, віру, свою історію та мову.

Список літератури

1. Крысин Л. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л. Крысин. — М.: Наука, 1989. — 192 с.
2. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л. Ставицька. — К.: Критика, 2003. — 336 с.
3. Труб В. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності / В. Труб // Мовознавство. — 2000. — № 1. — С. 47–58.
4. Vendries J. Le langage / J. Vendries. — Paris, 1923. — 326 s.

V. Trub

ON THE PORTRAITS OF LINGUISTIC PERSONALITIES IN CONTEMPORARY UKRAINE

The article deals with the problem of identification of types of Ukrainian linguistic personalities by means of analysis of the type of their linguistic competence. The disposition to one or another type of speech diagnoses correspondent type of linguistic personality. In optimal cases the child since the early childhood is oriented to the gradual mastering of the literary form of its native language. But unfortunately such cases are not general. One of the factors preventing from general spreading of such ideal situations is an

interferent dominant influence of Russian which results in different types of deviations from the irreproachable speaking in Ukrainian. One of the major types of such deviations is the so called Ukrainian-Russian surjyk — the mixed type of colloquial speech that testifies the poorly educated speakers with native or first Ukrainian. On the other hand the opposite type of speech has lately appeared — the Russian-Ukrainian surjyk that testifies Russian speaking personalities who try to accommodate their speech to communication with Ukrainian speaking listeners.

The valuable functioning of language is normally provided with coexistence of different language registers like spoken language, professional slang or a young peoples' jargon. The division into registers usually prescribes that the same concept can have various designations in each register. Such designations are used as a syncretic means to express two types of meanings: the denotative meaning referring to some object, person or situation and another special meaning that reflects the specific character of given register. The irreproachable speaking of Ukrainian obliges the speaker to use different registers in dependence of different kinds of communicative situation.

Nowadays the phenomenon of globalization stimulated the wide expansion of Anglicisms in the vocabulary of highly educated Ukrainian speakers/ These new words force out their adequate Ukrainian equivalents and it is doubtful that this new tendency should promote the normal functioning of Ukrainian as well as consolidation of Ukrainian society.

Keywords: linguistic personality, linguistic competence, interference, Ukrainian-Russian surzhyk, Russian-Ukrainian surzhyk, professional slang, young people's slang, globalization.

Матеріал надійшов 29.09.2016